

hadden gegolden. Een vervalsching van de voorstelling, die er vanzelf noodzakelijkerwijs toe leidden moest, dat men de waardij van de groote heilsfeiten almeer verzwaakte. Gewisselijk, Jezus was zeer zeker ten hemel gegaan. Hij is nu gezeten aan Gods Rechterhand. Maar verandert, zoo dacht men, is hierdoor feitelijk niets. Onder het Oud Verbond, immers was Jezus zelf nog niet geboren, en toch genoten de gelovigen des Ouden Verbonds reeds van de ure van hun sterfven af de volle gelukzaligheid. Zoo zou ook ons deel geweest zijn, ook al denken we ons de Hemelvaart van Jezus weg. Wel, dit gaf men toe, en voegde het er steeds bij, dat het oudtijds de dienst der *schaduwen* was geweest, maar die schaduw was toch zoo reël, dat de gelovigen van oude tijden bij hun sterfven toch even rijk vooruitzicht tegemoet gingen als wij thans. En vandaar dan ook, dat de Hemelvaart van Jezus niet meer als een der groote machtige wereldgebeurtenissen verstaan werd. Natuurlijk kon de Hemelvaart niet uitblijven, want Jezus kon nu niet op aarde wonen; maar wat de Hemelvaart gaf, verstond, op dit verrechtich standpunt, ten slotte niemand meer.

Dr. A. K.

„Gij, Verzegelaar der som“.

Menschenkind, hef een klaglied op over den koning van Tyrus, en zeg tot hem: Zoo zegt de Heere HEERE: Gij verzegelaar der som, vol van wijsheid en volmaakt in schoonheid. Ezechiel 28: 12.

Tyrus trok als geduchte koopstad, aan de oude Wereldzee gelegen, onze vaders steeds in hooge mate aan. Zoals Tyrus en Sidon op de kust van de oude wereldzee gesitueerd hadden, zoo moest aan onze kust het beeld van deze nu vergane steden in Amsterdam en Rotterdam herleven.

Reeds in het bekende Geuzelied klonk die herinnering na, als 't heette:

„Antwerpen ryck
Du keyserlike stede,
Nooit dy's gheleyde
Saghen men leven in vrede.
Tyrus heeft nooit bestaan
't Geen dat ghi hebt ghedaen.
Sodom kwaad en verwoest
En heeft nooit Christenbloed
Gheleyde ghi doet ghedroncken“.

En immers ook in de Heilige Schrift heeft Tyrus telkens de aandacht. We lezen van Tyrus in Jozua en de Koningen. Bij Jesaja en Jeremia, bij Ezechiel en Hosea. Bij Joel, Amos, en Zacharia. Tweemaal ook in de Psalmen. En in het Nieuwe Testament niet minder dan zeven maal.

In Zwitserland en Duitschland greep dit beeld van Tyrus niet zoo sterk aan, maar in ons land hield het onze vaders gedurig bezig. Het was of in Tyrus' grootheid en bloei de schittering van ons eigen lot geprofeet was. Handel en Scheepvaart hadden Tyrus machtig, rijk en groot gemaakt. In Handel en Scheepvaart school ook voor onze vaders de veerkracht. Alle machten der aarde waren tegen Tyrus opgetrokken om het in te nemen, te plunderen en te verdelgen, en toch had het, totdat de Islam kwam, eeuw na eeuw zich weten staande te houden, en staande te houden met eere.

Immers Tyrus had zeer zeker schat op schat gehoopt, maar het had tegelijk uit zijn schat de wetenschap geënd en de schoone kunsten geleerd. Het was, zoals Jehovali het Ezechiel gaf aan Tyrus aan te zeggen, een rijk Tyrus, maar ook een in wijsheid en glans uitblinkend Tyrus geweest. Het klaglied zoo staat er in Ezechiel 28: 12, moest over den Koning van Tyrus gaan, en in 's Heeren naam moest dien machtigen Vorst worden aangezegd: „Gij, verzegelaar van de som, vol van wijsheid en volmaakt in schoonheid, gij zult er niet meer zijn in eeuwigheid.“

Een Joodsch schriftver) wees nog pas er op, hoe de zedelijkste naties het meest gevaar liepen, evenals Tyrus, in den geldstrijt gevangen te worden. Wat toch eens de mannen van Tyrus waren, zijn de Joodsche kapitalisten thans, de geldelijke beheerschers der wereld, en wij waren het in de 16e en 17e eeuw. En wat nu wel zij opgemerkt. In Tyrus, onder de Joden van onzen tijd, en in het oude Amsterdam, gold steeds dezelfde regel, om vóór alle dingen op 't geld zich toe te leggen, doch tegelijk in verband hiermee om de menscheijke wetenschap te eeren, en te ijveren voor de schoone kunst. Hoe waren ook onze vaders er niet aanstonds bij om Academie en Hooge School te stichten, en hoe bloeide in Zuid- en Noord-Nederland niet de heerlijke kunst van 't penneel.

Wat aan Tyrus' vorst werd toegesproken, paste daarom in schier letterlijken zin ook op Nederland. Ook Nederland was *verzegelaar van de som*, was rijk in ontwikkeling en in menscheijke wijsheid, en schitterde eveneens in schoone kunsten. Maar helaas, wat Tyrus overkwam, is ook ons overkomen, de uitwendige bloei had van God naar den Mammon overgeleed. Vandaar dat, evenals eens Tyrus, ook ons eens zoo prachtig Gemeenebest onder de Sans-culottes berweek.

En dit nu dreigt zich telkens te herhalen. Onder wat volk ook ijver, zelfbewondering en hooger streven heerscht, wint en verrijkt men zich. En dan is wel de eerste aanrucht, om den gewonnen schat ook in wijsheid en schoone kunst om te zetten, maar niet lang meer of de geldschat gaat 't hart beheerschen. Er komt afval van Jehovali, en 't eind is, dat men zijn offer pleegt op 't altaar van Mammon.

Oud-Israel was hiervoor bewaard, doordien de schittering van 't geld en goed niet in Jeruzalem en Bethleem, maar in Tyrus en Sidon uitkwam, en Hiram uit Tyrus de kunstenaars rond om Sion Jehovali's tempel te bouwen. Maar des-niettemin zat ook in Israel dezelfde genotzucht van nature in. Nauwelijks toch was de verstrooiing begonnen, of de Joden bouwden hun kapelletjes voor Mammon, en nu nog is Jood en geldminnaar in klank ziele een.

Steeds moet dan ook tot ons volk de roepstem, het waarschuwend woord weer uitgaan: Zoek toch niet in 't verzegelen van de som, maar in het verzegelen van uw eeuwigheid, die eeuwige duren zal, uw waarachtige grootheid.

Nog maar al te veel zijn we nog steeds ook in ons goede vaderland verzegelaars van 't eredit,

van de som, van de geldswaarde. Het is of nog steeds alles op de haven van Mammon aanstuurt, en of slechts hij ruste kent, die in die haven zijn anker mag uitsperen. En juist daarom spreekt er genade in, zoo het God den Heere belijft, ons telkens weer voor het rammen van den goeden keten zielezang in te boezemen. Zelfs de vroomste en godsvruchtigste loopt gevaar in den goeden keten gevangen te worden. Zijn som, zijn schat, zijn eredit verzegelen neemt op zoo overheerschende wijze vele geesten in, dat ze zich er niet meer aan onttrekken kunnen.

Nu was dit reeds zoo van oudsher. De profetie over Tyrus betuigt het ons. En ook de historie van Israel en van onze eigen vaders spreekt er in zoo aangrijpende krachttaal van. Maar toch liep 't nog nimmer, in geen eeuw die achter ons ligt, zoo bedenklijk als thans.

Thans is niet slechts bij een enkel volk, maar heel de wereld over bij alle toegevoegde volken, alle geestelijk goed, alle heilige schat naar den achtergrond gedrongen, en is de dienst van Mammon de algemeene praktijk geworden. De praktijk niet alleen van de particuliere kooplieden en handelaars, niet enkel van wie de zeen doorkruist of opoot en rente uit, maar evengoed de praktijk der regereers, der vorsten en der volken, en der mogendheden, die het groote schaakspel der historie spelen.

Zoals vroeger nooit komt men er thans brutaalweg voor uit, dat men oorlog, bitteren oorlog zelfs voert, niet voor een heilig en hoog belang, maar om den tegenstander geldelijk te knakken, in zijn scheepvaart te overweldigen, in zijn handel te kortwieken, en zoo de een over den ander meester te worden in 't het verzegelen van de som“.

Men vergiet bloed bij stroomen op 't algemein, men kleurt de wateren van den oceaan rood, men brandt, moordt en plundert, op verwoesting en vernieling van 't goed van den vijand holt men in dolle durf aan, en vertoert zich onderwijl in haat en bitterheid tegen elkander, feitelijk met ten slotte geen ander doel, dan om het vijandelijk volk te berooven en het sociaal ten onder te brengen, opdat 't eigen land zonder vrees de som verzegelen kunne en als Mammons gunstgenoot en uitverkorene de toekomst kunne tegengaan.

Bijna allerwegen in convent en contereintje, in pers en speech, ja schier in elke uiting van het publiek richt zich daarop dan ook aller aandacht. 't Is de hoop op winst of de vrees voor verlies, die bezielen moet. Mammon wenkt van achter zijn onheiligh altaar, en wie Mammon's wenk gehoor wil geven, ziet zich een nieuwe toekomst toegesigd.

Van Gods eere, van Gods Koninkrijk, van de toekomst des Heeren Christus is in het groote debat dat op 't slagveld en in de raadzaal wordt uitgesproken, zoo goed als geen sprake meer. Het is of alle legers saam, en alle diplomaten in hun hooger kring, slechts één doel voor alle streven kennen, wat dan zijn moet, om, onder Mammon's metalen inspiratie, de som te verzegelen“.

Vraagt men nu, of de Christenen hier te lande en daar buiten, zich hieraan ergeren, hiervan den gruwel gevoelen, en hiertegen ingaan, dan luidt 't antwoord: ook hier hangt 't van de inspiratie af.

Tegenover de wereld-inspiratie van Mammon mag onder ons de inspiratie van den Heilige niet ontbreken.

En die inspiratie, ze komt u niet toe, of diep uit de ziel moet ook u de bede opklommen: Vader, uw Naam worde geheiligd, uw Koninkrijk kome, en uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo ook op aarde! Amen“.

1) WERNER SOMBAAT, Der Bourgeois, München 1913, in wiens werk ook ons verleden op bl. 61 v.v., 99 v.v., 167 v.v., 183 v.v. met kennis van zaken besproken wordt.

2) De vertaling van Ezechiel's woord, gelijk de Statenvertaling die geeft, en wij ze overnemen, blijft o. l. voorkeur verdienen boven hetgeen later Duitse uitleggers, en zoo ook Carl Friedrich Kell, er van maakten. Alleen in onze Hollandsche kringen van dien tijd begreep men, wat eens Tyrus bezield had, en koos er de juiste uitdrukking voor. Voor Tyrus gold, evenals later voor Nederland, de regel: Geld, en eerst daardoor en daarna geleerdheid en schoone kunsten. Wat Kell er van maakt: „Zegel van den bouw“, heeft geen zin.

Dr. A. K.

Amsterdam, 29 Jan. 1915.

Onlangs kwam in de *Wekker* onder het dramatisch opschrift *Ontzet en ontzettend*, een artikel voor van Doent J. J. de Bruin, leeraar aan de Theologische School der Christelijke Gereformeerde Kerk, waarin meegedeeld werd, dat Ds. J. van der Werp, predikant bij de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika, was afgezet, omdat hij weigerde het dankgebed uit het formulier van den kinderdoop te lezen. De schuld van dit ontzettend vonnis droeg het „Kuyperianisme“, dat al driester in de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika het hoofd opstak, en op dit vonnis werd als waarschuwend voorbeeld gewezen om te doen zien, wat van de drijvers der neo-calvinistische leerstellingen te wachten was. En als tegenhanger werd er dan op gewezen, hoe de bij ons Gereformeerde volk zoo hooggeschatte Ds. Koelman eveneens geweigerd had de liturgische formulieren te lezen en hoe scherp juist door onze Gereformeerde vaders het feit was afgekeurd, dat hij deswege door de Staten was afgezet. In de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland was, zoo werd er aan toegevoegd, van zulk een conscientiedwang gelukkig geen sprake.

Nu is het reeds op zich zelf wel ietwat sonderling, hier van „Kuyperianisme“ of het drijven van „neocalvinistische leerstellingen“ te spreken, want het verzet van Ds. Van der Werp ging niet tegen een leerstelling van Dr. A. Kuyper, maar tegen den inhoud van het dankgebed na den doop, waartegen hij zoo overwegende bezwaren had, dat hij meende dit gebed niet te mogen uitspreken. Dit dankgebed na den doop nu is toch zeker niet door Dr. A. Kuyper opgesteld, zelfs niet door enig neo-calvinist, maar door Petrus Datheën in de 16e eeuw, en het is officieel goedgekeurd door al onze Nationale Synodes in de 16e en 17e eeuw, die het gebruik van dit gebed evenals van het geheele formulier van den kinderdoop uitdrukkelijk hebben voorgeschreven. Volkomen terecht heeft de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika dan ook als haar

oordeel uitgesproken, toen deze zaak voor haar werd gebracht, dat zij „deze krachtige en gepaste uitdrukking onzer vaders in het Formulier (van den kinderdoop, waartegen Ds. Van der Werp bezwaar had) niet kon noch mocht veranderen, omdat de zuivere verbondseleer ook in deze zinne van het dankgebed zoo beslist wordt beleden“. Voorts sprak de Synode uit, dat „Ds. Van der Werp zich bij deze verklaring had neer te leggen“ en „dat alleen zij, die in deze het standpunt der Kerk innemen, tot de bediening van Woord en Sacrament kunnen worden toegelaten“. Een uitspraak, die volkomen juist was. In het formulier van Doop en Avondmaal heeft de Kerk haar geloofsbelijdenis aangaande de Sacramenten uitgesproken, en wie met deze belijdenis der Kerk het niet eens is en daarom weigert deze formulieren te lezen, kan in de Kerk niet toegelaten worden om het Woord en de Sacramenten te bedienen. De gemeente toch heeft er recht op, dat bij Doop en Avondmaal niet de subjectieve opinie van een of anderen predikant, maar de leer der Kerk haar verwoordt wordt. Wie hier van dwang spreekt, aan de conscientie van den predikant aangedaan, moet consequent komen tot geheele leervrijheid. En leervrijheid van den predikant is in den grond niet anders dan dwang aan de conscientie der gemeente aangedaan. De predikant dankt toch na den doop niet uit eigen naam, maar uit naam der ouders en der geheele gemeente. En hoe kunnen de ouders en de gemeente op zulk een gebed Amen zeggen, wanneer de heerlijke verbondseleer onzer Gereformeerde vaders, waarin de betekenis van den doop zoo rijk en beziend wordt beleden, vervangen wordt door de persoonlijke opvatting van een predikant, die lijnrecht tegen die leer zijner Kerk ingaat?

Ook het beroep op hetgeen Ds. Koelman heeft gedaan, zegt in deze zaak niets. Bij Ds. Koelman bestond geen minste bezwaar tegen den leerstelligen inhoud van onze liturgische formulieren, waarmede hij als beslist gereformeerde het veelver van ganser harte eens was, maar hij had alleen daartegen bezwaar, dat de predikanten geboden werden aan vaste liturgische formulieren bij het bidden en de bediening der Sacramenten, omdat hij meende dat de vrije werking van den Geest der gebieden daardoor te veel aan banden werd gelegd. Hij wilde, — zooals hij zelf meende in de voorrede van de beide predikanten tegen het Formulierbieden, die hij in 1873 uitgaaf onder den titel *Reformatie noodig omtrent het gebruik der Formulieren* — dat de Gereformeerde Kerken in Nederland ten opzichte van de Formulieren hetzelfde standpunt zouden innemen als de Synode van Westminster in Engeland, die het letterlijk voorlezen der formulieren niet verplichtend stelde, maar daarin alleen aanwijzingen zag, hoe de predikant had te spreken en te bidden, en hem vergunde dit te doen in zijn eigen woorden en naar de behoefte van het oogenblik. In hoeverre dit standpunt van Ds. Koelman nu juist was, laten we hier in het midden; onze nationale Synodes hadden het gebruik van deze formulieren uitdrukkelijk voorgeschreven, en het voegde aan Ds. Koelman niet eigenmachtig deze besluiten der Synode op zij te zetten. Maar waar het hier alleen een kerkrechtelijke kwestie van orde gold, hebben in zijn Kerkeraad en de Classis Walcheren, die over dit geschil te oordeelen hadden, besloten, dat Ds. Koelman in dit eigenaardig gevoelen gedragen kon worden.

En toen de Staten, plus royaliste que roi, niettegenstaande deze uitspraken van de bevoegde kerkelijke vergaderingen, hem toch uit zijn ambt als predikant hebben gezet, is dit afzettingsvonnis uitgesproken door een politieke macht, die niets over de Kerk te zeggen had, volkomen terecht door mannen als Voetius e.a. afgekeurd en de Kerken hebben dit afzettingsvonnis dan ook nooit als rechtmatig erkend.

Maar hoe geheel anders onze Gereformeerde Kerken hebben geoordeeld, wanneer dit verzet tegen het voorlezen van het formulier voortsproot uit afwijkende gevoelens omtrent de leer zelf der Kerk, die in deze formulieren werd beleden, blijkt uit het feit, dat, toen Ds. Jod. van Lodensteyn, de bekende predikant te Utrecht, bezwaar had tegen het lezen der eerste doopspraak, de Synode van Utrecht in 1676 naar aanleiding van dit bezwaar besloot, dat „men de formulieren zou lezen zonder eenige verandering“. En evenzer werd geoordeeld, toen in 1723 wederom predikanten in de provincie Utrecht zich eigenmachtig wijzigingen in het doopsformulier veroorloofden, omdat zij het met den inhoud van het formulier niet eens waren. Niet alleen in Utrecht, maar ook in Gelderland en Zuid-Holland werden toen bepalingen gemaakt, dat geen particulier predikant in de Formulieren veranderingen mocht aanbrengen, maar dat hij stiptelijk bij de letter moest blijven, en zelfs werd bedreigd, dat men tegen de transgressoren (de overtreders) naar Kerkenorde zou procederen (H. J. Olthuis, De doopspraak der Gereformeerde Kerken in Nederland, 1908, blz. 177—183).

Uit deze historische feiten blijkt dus wel, hoe geheel onjuist de voorstelling van doent de Bruin was, alsof het besluit der Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika van een soort „neo-calvinisme“ of „Kuyperianisme“ zou getuigen; eer zou de vraag kunnen gesteld worden, of het standpunt van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, dat iederen predikant veroorlooft eigenmachtig in de doopsformulier wijziging aan te brengen, niet een nieuw soort van calvinisme is, dat al heel weinig overeenkomst heeft met de leer en praktijk onzer Gereformeerde vaders.

Ten slotte zij hier nog aan toegevoegd, dat ook de voorstelling van Ds. de Bruin, alsof Ds. van der Werp om dit zijn af-

wijkend gevoelen door de Synode zou afgezet zijn, op onjuiste inlichtingen bleek te berusten. Gelijk Dr. Beets in *The Banner*, het orgaan der Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika, mededeelt, is hiervan geen woord waar. Ds. van der Werp heeft na beslissing der Synode vrijwillig zijn ambt neergelegd en is tot de Dutch Reformed Church overgegaan, waar hij reeds een beroeping ontving en als predikant is opgetreden. Dit is de eerlijke en loyale weg bijeen dergelijk conflict tusschen conscientiebezwaar en ambtelijke verplichting, en het eert Ds. Van der Werp, dat, toen hij aan de beslissing der Synode zich niet kon onderwerpen, hij dezen weg koos. Wie als predikant bezwaar heeft tegen de formulieren der Kerk, mag niet eischen, dat terwille van zijn particuliere gevoelens de gemeente beroofd worde van hetgeen haar wettig recht is, maar behoort zijn ambt meer te leggen en tot een andere Kerk over te gaan, waar dit gevoelen wel geduld wordt.

Geen independentisme.

Ds. Kaptein klaagt in de *Gorkumsche Kerkbode*, dat we hem ten onrechte van independentisme beschuldigen hebben. Hij heeft niet den raad gegeven om de besluiten der Synode niet uit te voeren, maar alleen gezegd, dat de Kerken die besluiten wel niet zouden uitvoeren, maar haar eigen weg zouden gaan.

Gaarne leggen we deze nadere verklaring aan onze lezers voor.

Natuurlijk is onze grief, dat Ds. Kaptein zulk een scherpe en o. i. onbillijke kritiek op de besluiten der Synode uitoefende, zonder zelfs af te wachten dat de acta der Synode in het licht waren verschenen, waaruit hem eerst blijken kon op welke gronden de beslissing der Synode rustte, hiernede niet weggenomen. Niet alleen wij, maar ook Ds. Renkema in het *Gereformeerde Volksblad* teekende tegen zulk een wijze van critiek oefenen protest aan.

En al nemen we gaarne aan, dat Ds. Kaptein niet bedoelde een independentistisch streven in onze Kerken in de hand te werken, toch houde hij ons de opmerking ten goede, dat wat hij schreef zeker niet bevorderlijk was om de kerken op te wekken, aan de beslissingen der Synode de hand te houden. Hij kent wel het verhaal van den Kwaker, die toen een hond hem in zijn been beet, niets terug deed, omdat zijn geloof hem verbood kwaad met kwaad te vergelden. Hij riep alleen: die hond is dol. En 't was immers zijn schuld niet, dat straks de straatjeugd het arme dier doodknuppelde!

Wie verklaart, dat een besluit der Synode met de Kerkenorde in strijd is, dat het onuitvoerbaar is in de praktijk en dat de Kerken het ook wel niet uitvoeren zullen, moge straks zijn handen in onschuld wassen, als het besluit der Synode niet nagekomen wordt, maar den weg wees hij wel.

Calvin en de gezangen.

Ook Calvin, zoo zegt men, zou een voorstander van de gezangen zijn geweest. Immers achter den Psalmbundel door hem in 1539 te Straatsburg uitgegeven, bevonden zich drie gezangen: de lofzang van Simeon, de Tien Geboden en de Twaalf Geloofsartikelen. En vooral uit dat laatste gezang, de berijming van de twaalf Geloofsartikelen zou dan blijken, dat Calvin volstrekt niet alleen door God zelf geïnspireerde liederen in den eeredienst wilde toelaten, maar ook menscheijk werk. Want de Apostolische Geloofsbelijdenis is niet door God geïnspireerd, maar door de Kerk opgesteld.

Na willen we in dit dispuut over de wenscheijkheid om gezangen in te voeren in onze Kerken, ons thans niet mengen. Maar wel dienen de voorstanders van de gezangen toch ietwat voorzichtig te zijn met het aanvoeren van argumenten, die historisch zeker niet juist zijn.

(Wie Calvin's gevoelens op dit punt kennen wil, behoort natuurlijk uit te gaan van wat Calvin zelf hierover geschreven heeft, toen hij principieel deze kwestie behandelde. En dat heeft Calvin gedaan, toen hij voor de uitgave van zijn liturgie in 1543 een voorrede schreef, waarin hij zijn gevoelens klaar en duidelijk genoeg uiteenzet heeft. „Wat hebben we noodig? zegt hij daar: we moeten gezangen hebben die niet alleen eerbaar zijn, maar ook heilig en die ons als prikkelen kunnen dienen om ons aan te sporen tot God te bidden. Hem te loven en zijn werken te overpeinen, opdat we Hem beminnen, vrezen, eeren en verheerlijken. Nu is het juist, wat Augustinus zegt, dat niemand liederen kan zingen Gode waardig, of ze moeten ook van Hem gekomen zijn; daarom, wanneer we overal rondgelopen hebben om hier en daar te zoeken, zullen we geen betere liederen vinden noch meer geschikt om dat te doen, dan de Psalmen van David, welke de Heilige Geest hem voorgedrukt en gemaakt heeft. En daarom, wanneer wij ze zingen, dan zijn we zeker, dat God deze woorden ons op de lippen legt, alsof Hij zelf in ons zou om zijn glorie te verhooren“. Al blijkt hieruit natuurlijk niet, dat Calvin het als *zonde* beschouwde, wanneer men ook menscheijke gezangen in den eeredienst invoerde, toch geeft Calvin zeer duidelijk de principieele reden aan, waarom hij de voorkeur gaf aan de Psalmen, n. l. omdat alleen wie deze liederen zong, zeker was, dat hij zong, zoals God zelf het wilde.

Geheel in overeenstemming daarmee heeft Calvin — in tegenstelling met Luther — dan ook alleen de Psalmen uitgegeven als gezangboek voor den eeredienst; dat hij daaraan ook nog toevoegde den lofzang van Simeon behoeft niet te verwonderen, omdat immers ook deze lof-

zang door den Heiligen Geest was geïnspireerd.

Bevreemdend is het alleen, dat Calvin daaraan ook toevoegde een berijming van de Wet en het Apostolische geloof; niet zoozeer omdat de Apostolische geloofsbelijdenis een belijdenis der Kerk en geen Schriftwoord is, want de inhoud van deze geloofsbelijdenis is niet anders dan de korte inhoud van het Evangelie en elke uitdrukking is aan de Schrift zelf ontleend; maar wel omdat noch de Wet noch het Apostolisch geloof het karakter dragen van een *lofzang*. Metterdaad is het ook nooit de bedoeling van Calvin geweest, deze berijmingen als lofzangen door de gemeente te laten zingen, zoals wel met de Psalmen van David en Lofzang van Simeon het geval was. De oorzaak voor het opnemen dezer berijmingen in zijn liturgie was alleen, dat Calvin in zijn liturgischen eeredienst niet, zoals als dat hij ons pleegt te geschieden, de *Wet* en de *apostolische geloofsbelijdenis* door een voorlezer liet voorlezen, maar wilde, dat de gemeente zelve beide zou opzeggen. Nu is het natuurlijk uiterst moeilijk door een talrijke schare een stuk proza gemeenschappelijk te laten reciteeren; in de Engelse Kerk doet men dit wel, maar het maakt toch altoos een ietwat zonderlingen indruk, en het kan licht tot stormis aanleiding geven. Wilde Calvin de gemeente dus zelf laten optreden in deze liturgische actie om de Wet als *regel voor ons leven* en de Apostolische Geloofsbelijdenis als *uiting van ons ongetwijfeld geloof*, uit te spreken, dan kon dit moeilijk anders geschieden dan door beiden op rijm te brengen en ze naar een vaste melodie te laten zingen. Dat is de reden, waarom deze beide berijmingen in de liturgie van Calvin zijn opgenomen, maar volstrekt niet omdat Calvin ze beschouwde als geestelijke liederen of lofzangen om God daarmede te verheerlijken.

Natuurlijk is hiernede het vraagstuk, waarvoor de gezangenkweste ons stelt, volstrekt niet uitgemaakt. Onze opmerking diende alleen om een voorkomend misverstand uit den weg te ruimen.

Wereldverbond der kerken.

Door de heeren H. J. C. Westerman Holstijn, Hervormd predikant te Apeldoorn en Dr. Cramer, Hervormd predikant te 's-Gravenhage, is deze dagen een circulaire verspreid, waarin ze verklaarden ook in Nederland een nationale afdeling te willen oprichten van het Wereldverbond der Kerken, dat tot doel heeft vriendschappelijke verhoudingen tusschen de volken in het leven te roepen of te bevorderen. Een comité zou daartoe in ons land worden opgericht, dat zooveel mogelijk vertegenwoordigers van verschillende Kerkenootschappen zou moeten omvatten. En dat comité zou zich dan in nauw verband stellen met den ten onzen bestaanden Anti-Oorlograad.

Zoals uit het manifest blijkt, dat namens de vergadering van dezen Wereldbond in Augustus te Constanz gehouden werd, is het doel van dezen Bond dat »de kerken van alle landen hun invloed bij de volken, parlementen, en regeeringen zullen gebruiken om betere verhoudingen tusschen de volken in het leven te roepen“. Daartoe moeten dan in elk land stappen gedaan worden, »om kerkelijke verenigingen in het leven te roepen, wier doel het moet zijn de kerken op te wekken tot een gezamenlijke actie voor betere internationale verhoudingen en ter bestrijding van den oorlog“.

Hoezeer we natuurlijk het goede doel van dezen bond, om vriendschappelijke verhoudingen tusschen de volken in het leven te roepen, waardeeren, meenen we toch, dat de *wijze*, waarop de bond optreedt, niet de juiste is.

Vooreerst gaat het natuurlijk niet aan, een conferentie, waaraan een zeker aantal personen deelnemen, die tot verschillende Kerken behooren, een *wereldverbond van kerken* te noemen. En nog vreemder klinkt het, wanneer men in elk land een »kerkelijke vereniging« wil oprichten, om de »Kerken« op te wekken tot een gemeenschappelijke actie! Een comité, waarin verschillende predikanten of ouderlingen zitting nemen, is daarom nog geen »kerkelijke vereniging« en nog veel minder zijn deze predikanten of ouderlingen »vertegenwoordigers van hun kerkengemeenschappen“, aangezien ze geen kerkelijk mandaat hebben ontvangen om namens hun kerken te handelen of te spreken. Blijkbaar is hier dus een hopelooze begripsverwarring in het spel.

Maar ook afgezien van dit formeel bezwaar, onderschrijven we geheel de bedenkingen, die de *Standaard* heeft ingebracht tegen het deelnemen aan deze actie. We hopen dan ook, dat geen onzer ambtsdragers in dit comité zitting zal nemen. Zeker heeft de Christelijke Kerk een roeping om tegen de vijandschap, die de volkeren verdeelt, te getuigen, maar ze moet dat niet doen als »het geweten der menscheide«, zoals dit manifest zegt, maar als dienaresse Gods, die zijn Woord heeft te brengen. En hoezeer we al de jammeren betreuren, die de wereldoorlog over de volkeren brengt, en van harte bidden, dat spoedig de vrede op duurzamen grondslag zal hersteld worden, met het pacifisme, dat den oorlog als zoodanig en onder elke voorwaarde bestrijdt, kunnen we niet medegaan. Niet alleen omdat dit pacifisme ons bijkens Gods Woord onbereikbaar ideaal najaagt, maar ook, omdat zeker niet elke oorlog zondig of verkeerd is. Een land kan geroepen wezen om door den oorlog zijn onafhankelijkheid te verdedigen of tegen wapengeweld van een indringer zich te handhaven. Waar eindelijk nog bijkomt, dat een actie van de Kerk op regeering en parlement, om betere nationale verhoudingen in het leven te roepen en den

oorlog op h
ze ge

Dr.
MARR
Rays.

„Een
richting
logie v
geloofs
Aldus
Hien
hij tot
Wat
hiet o
vooral
gelach
Ter
„ethisc
zelfs h
Dat
van p.
Deze
valt m
16e en
christen
bestrijd
aan he
vooraf.
„n Qu
tempera
Uit
aandach
rend hi
wil ik
Hoxius
welgeval
noemde
plachten

De bl
diensten
de over
meerd a
scheidin
meente
gie op c
Het z

Aan d
ik zou v
bevindin
innig ch
met hem
ook om
waarnem
Op bl
toen ik
willen
Theologie
ting in
geloofse
geloof o
„ik gelo
deser bla
Supra-na
„Het blij
Vinot, de
tegenover
geloof ee
de een
andere
wastijn?
Gedron
gloes ge
gaan, al
onderwer
zijde 52
Maar
wilt er
ook de g
tivism
zich dit
de belijdi
ervaring
En dit
schen en
dan met
te citeer
XXII var
van de
V 8: 13.

In de
hij dan:
de Theo
der geme
ontkenne
geende gr
Hier o
Ik wil
het zijn v
Voora
en een vr
Prof.
logie, ma
en de Th
meer bep
En ver
het niet
ning gaat
tigen, en
der gereft
„dogm
Het ga
controver

En nu
Het een
„Aan d
zoals no
Heilige S
Evangelie
dat zijn
rust in. s
23: 19.
„Dus“,
„ethische
Theologie
Gods“ (p.
Tegen
vindt in
brengen.
ben gewe
van „we
dat het v

„De wet
meut (p.
een bero
toont, „d
anders af
met zich
ethische

oorlog te beëindigen, de Kerk zou brengen op het terrein van de politiek, waarvoor ze geen roeping heeft ontvangen.

DR. H. H. K.

Leestafel.

DR. A. G. HONIG, „ETHISCHE“ OF GEREFORMEERDE? — EENE STUDIE. — Utrecht, G. J. A. Ruys, 1914.

IV.

„Een der hoofdbeginselen van de „ethische“ richting is ook, dat zij het dogma en de Theologie wil opbrengen op den grondslag van de geloofservaring der gemeente“.

Aldus Dr. HONIG op p. 51 zijner STUDIE. Hier zet hij ons den hoofdschotel voor: komt hij tot zijn eigenlijk onderwerp.

Wat hij hier een der hoofdbeginselen noemt, heet op p. 66 „het hoofdbeginsel waarom het vooral gaat“, en op p. 51 „de eigenlijke grondgedachte“ en „de spil, waarom alles draait“.

Ter bestrijding van die grondgedachte der „ethische“ richting steekt Dr. HONIG echter zelf hier nog niet maar zoo terstond van wal. Dat geschiedt eerst in de voorlaatste alinea van p. 54.

Deze gereformeerde theoloog der 20ste eeuw valt niet, als velen zijner vakgenooten uit de 16e en 17e, een tegenstander onder zijn medechristenen zoo maar rauwelings te lijf. Aan de bestrijding gaat een erkenning van verdiensten; aan het punt in geschil dat van overeenkomst vooraf.

„In Quaestie van smaak; meer nog, gevolg van temperament“.

Uit architectonisch oogpunt moge dit, de aandacht van den hoofdbouw afleidend, versierend bijwerk al niet onbedenklijk zijn, toch wil ik wel bekennen, dat de wijze waarop Dr. HONIG hier zijn tegenstanders behandelt, mij welgevaller is; dan die waarop zijn bovengenoemde vakgenooten het veelal de hunnen plachten te doen.

De bladzijden nu waarop Dr. HONIG de verdiensten van de „ethische“ richting erkent en de overeenkomst tusschen ethisch en gereformeerd aanwijst, zijn te danken aan zijn onderscheiding tusschen „de geloofservaring der Gemeente“ op zich zelf en het „dogma en Theologie“ op die geloofservaring willen optrekken. Het zijn de bladzijden 51—54.

Aan de geloofservaring der gemeente nu, of wat ik zou willen noemen de religieuze ervaring, de beleving van de geloovigen, kent HONIG als innig christen, en daarin ben ik het weer goed met hem eens, groote waarde toe. Groote waarde ook om de zekerheid, welke deze innerlijke waarneming den geloovige schenkt.

Op bladzijde 52, één van die waaraan ik dacht toen ik in mijn eerste artikel van HONIG's „Zich welwillend indenken in het bedoele der ethische Theologen“, sprak — laat hij de ethische richting in bezidele taal van haar geloofservaring getuigen. Laat hij haar zeggen: „Ik geloof op grond mijner geestelijke ervaring“. „Ik geloof omdat ik ervaar“. En aan den voet dezer bladzijde zegt hij zelf, en dat tegenover de Supra-naturalisten en de Apologetische School: „Het blijft de verdienste van Schleiermacher en Vinet, dat zij, al liepen hun constructies uiteen, tegenover alle rationalistisch geknustel, voor het geloof eene eigene sfeer zochten, en die vonden de een in het gevoel van afhankelijkheid, de andere in de gegevens van het zedelijk bewustzijn“.

Gedrongen door zijn eigen rijk en teer religieus gemoedsleven laat HONIG zich dan even gaan, als hij die, door haar subjectivisme of anderzwerfelijkheid zoo verkwikkelijke halve bladzijde 52 schrijft.

Maar dan hervat hij zich, en Prof. HONIG wil er op, hoe niet minder dan de ethischen ook de gereformeerden — het eenzijdig objectivisme en het intellectueelisme onder ons moge zich dit voor gezegd houden — zich bijkens de belijdenissen, evenzeer op de geestelijke ervaring beroepen.

En dit punt van overeenkomst tusschen de ethischen en de gereformeerden toont Dr. HONIG dan met de stukken aan door achtereenvolgens te citeren: Art. IX onder Confessie; Zondag XXII van den Heidelbergischen Catechismus en van de Dordtsche Leeregels h. I § 13 en h. V § 13.

In de voorlaatste alinea op p. 54, schrijft hij dan: „Een andere vraag is echter, of de Theologie rusten kan op de geloofservaring der gemeente. En die vraag moet zeer beslist ontkennend beantwoord. En dat wel op de volgende gronden“.

Hier opent hij zijn offensief.

Ik wil trachten den inhoud dezer argumenten, het zijn vijf, zoo beknopt mogelijk weer te geven.

Vooraf echter een opmerking voor mijn lezers en een vraag aan den schrijver.

Prof. HONIG spreekt hier alleen van Theologie, maar blijkens p. 51 meent hij: het dogma en de Theologie, onder welk laatste woord dan meer bepaaldelijk te verstaan is, de dogmatiek. En verder zou ik hem willen vragen: ware het niet dienatig geweest, waar hij de ontkennende gaat richten tegen wat de ethischen bevestigen, eerst geven een begripsbepaling, en wel die der gereformeerden, van „Theologie“, „dogma“ en „dogmatiek“?

Het gaat immers bij deze wetenschappelijke controvers, om „begrip“ tegenover „begrip“.

En nu in 't kort de argumentatie.

Het eerste argument is:

„Aan de wedergeboorte, aan het geloof gaat, zoals ook de ethischen erkennen, het lezen der Heilige Schrift of (en) de prediking van het Evangelie vooraf“. Het is alsoo niet het geloof, dat zijn eigen zekerheid meebrengt, maar dat rust in, zoals HONIG met een beroep op Num. 23 : 19 schrijft, Gods Woord en het getuigenis. „Dus“, zoo besluit Dr. HONIG, laat ook de „ethische“ richting feitelijk het dogma en de Theologie rusten op het woord, het getuigenis Gods“ (p. 54—59).

Tegen dit argument, dat op zijn beurt steun vindt in Rom. X: 14, valt zeker niet veel in te brengen. Aan duidelijkheid zou het echter hebben gewonnen wanneer er in uitkwam dat het van „wedergeboorte“ niet in „engeren zin“ en dat het van „geloof“ als „actie“ spreekt.

„De „ethische“ richting“, aldus het tweede argument (p. 59—61), erkent zelf, zoals HONIG, met een beroep op verklaringen van VALETON, aan toont, „dat het gebied, waarop de van niets anders afhankelijk zekerheid, welke het geloof met zich brengt, zeer beperkt is“. Onder de ethische theologen is omtrent het geen binnen

dat gebied valt, zoals HONIG zegt, geen eenstemmigheid. Onder de verklaringen van VALETON vermeldt hij ook deze: dat theologen van de ethische richting, die „de kerkelijke dogma“ van Adam's val en de Triniteit door de Christelijke levenservaring wilden laten uitmaken aan de waardeering hunner richting een kwaden dienst bewezen“. Hierbij verzuimt hij dan echter niet ook die andere verklaring van VALETON te vermelden, dat, en door hem, DAUBANTON en CHANTREPE DE LA SAUSSAYE, „de belijdenissen van Vader, Zoon en Heiligen Geest, d.i. naar kerkelijke terminologie de belijdenissen der Triniteit, als de kern der Christelijke belijdenissen wordt beschouwd“.

Het is goed, dat Prof. HONIG ook deze laatste verklaring niet verdonkeremaant. En het argument, dat waar de ethische richting omtrent hetgeen binnen het hier bovengenoemd gebied valt zoo weinig eenstemmig is en dit gebied misdien zeer beperkt is — dit argument dunkt mij voor de bewering, dat de geloofservaring zonder meer, het leergebied der dogmatiek niet is optrekken, zeker niet ondoeltreffend.

Dit laatste zou ik echter niet willen zeggen van HONIG's derde argument (p. 61—63).

Hij heeft het hier over de waarde, die de ethische richting, tegenover de resultaten der historische kritiek toekent aan haar uitgangspunt: „het geloof heeft zijn eigen zekerheid“. „Met geen enkel resultaat van historische kritiek staat of valt ons Christelijk geloof“. HONIG heeft daartegen, en zeker niet ten onrechte, zijn bedenkingen. Hij toont en naar het mij voorkomt op hechte gronden aan, hoe „onhoudbaar de voorstelling is, dat ons geloof met geen enkel resultaat der historische kritiek staat of valt“. De voorname School van UTRECHT, de Apologetische, waar hij anders in zijn STUDIE niet best over te spreken is, krijgt hier zelfs een vriendelijk woord van hem.

Maar, ik zou zoo zeggen, over dat „waarde toekennen door de ethische richting, tegenover de resultaten der historische kritiek, aan haar uitgangspunt“, — daarover hebben wij het nu niet. Nu niet en hier niet waar het gaat om te bewijzen, dat „het dogma en de theologie niet rusten kan op de geloofservaring der gemeente“.

Tot mijn spijt kan mijn beoordeeling van HONIG's vierde argument (p. 63—64), dat de „ethische“ richting, tegenover de Evangelischen, die zich ook beroepen op de geloofservaring, vrij zwak staat, en dat zij tegenover hen dus ernstig in het gedrang komt, — nog minder gunstig zijn.

Het zal wel waar wezen, maar ook hier zeg ik: daar hebben wij het nu niet over.

Het verhaagt mij echter over zijn volgend argument p. 64—66 heel anders te kunnen oordeelen.

Met benijdenswaardige vaardigheid speelt hij daarin den ethischen Dr. GERRITSZ tegenover de „ethische“ richting uit.

En wel ten eerste, door er op te wijzen, dat wanneer Dr. GERRITSZ wel niet ontkent, dat ook inzake de Opstanding van Christus een beroep op de geloofservaring mogelijk en geoorloofd is, maar toch wil dat daaraan een wetenschappelijke bewijsvoering voorafga, — Dr. GERRITSZ daarmee „het gehele „ethische“ standpunt prijsgeeft“.

En ten tweede door te berde te brengen het, door Dr. GERRITSZ „tegen het beroep der ethischen op de innerlijke ervaring van het feit der Opstanding, ingebracht bezwaar, dat „innerlijke ervaring“ wel voor onszelf, maar nimmer voor een ander iets kan bewijzen.

Dit saamenomen, dunkt mij metterdaad een argument, even steekhoudend als het 1e en 2e, tegen de bewering, dat het dogma en de Theologie kan rusten op de geloofservaring der Gemeente“.

Na deze argumentatie tegen het hoofdbeginsel der „ethische“ richting: „het dogma en de Theologie moeten opgebouwd op de geloofservaring der gemeente“, — een argumentatie waarbij althans het 1e, 2e en 3e bewijsmiddel mij vrij raak voorkomen, — spreekt Prof. HONIG op p. 66—71 nog van wat hij noemt zijn „hoofdbeginsel“ tegen de „ethische“ richting, en wel haar Schriftbeschuiving.

Het inbrengen van dit bezwaar staat echter met de door hem gevoerde bestrijding zelf niet dan in een verwijderd verband, en hij schrijft dan ook op p. 66: dat „zijn“ andere argumenten op de „ethische“ richting waarschijnlijk meer indruk zullen maken dan dit“.

Toch mogen velen lezers der STUDIE hem dankbaar zijn, dat hij hun aan zijn geestelijken diens, na den „hoofdschotel“, ook nog dit gerecht voorziet. Zeker, zoals hij schrijft, „is deze gewichtige quaestie van Gereformeerde zijde reeds herhaaldelijk behandeld“. Toch dunkt mij zijn klare en duidelijke uiteenzetting van het verschil tusschen ethische en gereformeerde Bijbelbeschuiving, ook na al wat daaromtrent onzerzijds reeds gezegd en geschreven is, lang geen overbodig werk. Van de, tot een „gevelegd woord“ geworden uitspraak van KUPPER: „tusschen ons en de ethischen ligt de Schrift“, vindt de lezer van HONIG's STUDIE zoo noodig, hier een aan helderheid niets te wenschen overlatende toelichting.

Ook wat te lezen staat op p. 72 en 73 over de opvatting der ethischen van dogmatiek en dogmatiek, in verband met „de geloofservaring der gemeente“ — voor welks breedere behandeling Prof. HONIG verwijst naar zijn artikelen in het GEREFORMEERD TIJDSCHRIFT — zij, met name aan de vakmannen en aan hen, die zich bejveren het te worden, bijzonder aanbevelen.

Toegekomen aan het einde zijner STUDIE: „ETHISCHE“ OF GEREFORMEERDE? besluit Prof. HONIG op p. 75, „dat door ons ongetwijfeld meer dan tot dusver met de ethische zijde der waarheid kan en moet gerekend“, maar ook, dat „noch de conscientie, noch de geloofservaring kan zijn de grondslag der Theologie“.

Deze eerste uitspraak richt zich tegen het eenzijdig intellectualisme onder ons Gereformeerden, hetwelk vergeet, dat „waarheid“, door dat de functies van ons bewustzijn ik wel te onderscheiden maar nimmer te scheiden zijn, — niet alleen is de rechte verhouding van ons denkend, maar ook van ons wilkend en voelend ik tot het zijnde.

De tweede uitspraak richt zich tegen het eenzijdig subjectivisme van de Ethischen, hetwelk vergeet, dat, al kan het object der Theologie zeker alleen gekend worden door het wedergeboren subject, dat object zelf toch niet de wedergeboren mensch, maar die zich in zijn Woord openbarende God is.

Voor deze tweeledige uitspraak ben ik, als voor heel zijn STUDIE, Prof. HONIG dankbaar. Mijn bedenking van formeelen aard tegen deze STUDIE, dat zij veel meer bevat dan wat

tot haar onderwerp behoort, de weerlegging van, om met HONIG te spreken, het hoofdbeginsel der ethische richting, en, dat de aandacht der lezers daardoor te dikwijls van dat onderwerp wordt afgeleid, meende ik niet te mogen verzwijgen.

Ik meen echter evenmin te mogen verzwijgen, dat wat mij naast deze, althans over het geheel, niet ongeschiedde en alsoo niet onoverzichtelijke weerlegging, als „bijwerk“ voorkomt, opzichzelf mij zoo veelzins voortreffelijk lijkt, dat ik de STUDIE „ETHISCHE“ OF GEREFORMEERDE? om haar inhoud, onder de jongste publicaties op het gebied der gereformeerde Theologie een voorname plaats toeken en haar lezing en bestudeering dan ook van harte aanbevel.

G.

Uit de Pers.

In het Gereformeerd Kerkblad van Overijssel schrijft Dr. G. Wielenga van Zwolle de volgende waarschuwing, die wel ter harte mag worden genomen.

Onze Theologische school heeft tweemaal soort van vrienden. In de eerste plaats de velen, die haar van haren arbeid liefhebben en dankbaar erkennen, en die haar ook wel willen helpen. Zij achten het echter in het belang van den bloei onzer kerken, dat er eenheid van opvoeding komt, met vollen waarborg natuurlijk, dat die opvoeding zal zijn naar Gods Woord en met handhaving van toezicht door een medezeggenschap van de kerken. Dat belang der kerken gaat hun boven alles, en daarom is hun de opvoeding geen hoofzaak, maar middel en dus bijzaak. Zij zijn er van overtuigd, dat de opvoedingkwestie in onze Gereformeerde kerken een omvang en gewicht heeft verkregen die ten eenemaal in strijd is met hare betekenis, en dat de wijze waarop er over gestreden wordt, groote schade aan ons kerkelijk leven doet, onzen bloei voortdurend belemmert, onzen vijandschap tot jukken geeft, en zonde is voor God. Maar vooral een belangrijk deel deel der broeders bestemming van de tweeledige opvoeding eischt, willen zij mede werken om de eertijds afspraak van 1892 te handhaven, mits men dan ook met dien onzaligen strijd ophoudt en zijn krachten op andere wijze meer tot de bevordering van de zaak des Heeren aanwendt.

Maar de school heeft ook nog andere vrienden, en deze eischen dezen naam voor zich alleen op. Al de anderen zijn huns insiens niet te vertrouwen. De opvoeding door de kerk voor de kerk is hun een beginselkwestie, schier een dogma, geworden, en wij nemen gaarne aan, dat zij dit het uitblitsel belang onzer kerken achten. Maar er is in hun doen een tegenstrijdigheid, en deze dreigt op schade voor de kerken en de school heide uit te loopen. Zij willen, dat de opvoeding geheel en al kerkelijk zal zijn, en wie kan hun hun vrije overtuiging betwisten? Maar nu bewandelen zij te verkering van hun doel geheel onkerkelijk paden. Naast het door de kerken opgericht orgaan der school: De Basiss, richten zij een eigen blad op: De Wachter, tot groote financiële schade van de Eigen-Indicatie. Naast de kerkelijke kassen tot ondersteuning van hulpbehoevende studenten, stichten zij provinciale kassen tot schoolhulp, uitsluitend voor studenten welke te Kampen zullen studeren. En terwijl de kerken zelf de school voor hun rekening hebben en voor haar hebben te zorgen, hebben zij het land overdekt met een aantal verenigingen, die de belangen der school willen behartigen. Zij meenen dit op deze wijze beter te kunnen doen dan de kerk en zelf.

Het moet toegestemd, dat zij op deze wijze veel voor de school hebben gedaan; dat het vooral aan hen te danken is dat er een vijfde professor kwam, en dat het hun schuld wettig niet is, dat zij het jus promovendi niet heeft verkregen, terwijl zij, toen de kerken zichzelf niet al te ijverig betoonen, ook tot de versterking van hare financiële positie hebben gearbeid met een inspanning, welke boven allen lof is verheven. Wij willen ook niet ontkennen, dat de officiële liefde van de kerken voor de school wel eens wat koel is geweest. Maar met dit al hebben zij de school en vooral ook hare professoren in een zeer groote moeilijkheid gebracht.

Wat toch is nu het geval. De kerken zogen voor de school, zij benoemen hare curatoren en stellen hare professoren aan; zij geven aan deze mannenbroeders hun instructie en betalen aan de laatste hun salaris uit. Alleen aan de kerken zijn de professoren verantwoordelijk schuldig van hun doen en laten, en de curatoren hebben gedurende hunne vergaderingen ook zittingen waar de hooggeleerden met bij tegenwoordig zijn en waarin over hun onderwijs en hunne gedragingen wordt gehandeld. En de curatoren handelen en oordeelen daarover naar hun eigen inzicht, om straks op jaar beurt weer aan de Synode rapport van hun beleving te doen.

Dat alles loopt heel geregeld.

Maar naast deze officiële verzorgers heeft de school met hare professoren en studenten nu ook hare officieuze koesters. Deze hebben ook niet te zeggen, en laten haar dat zoo nu en dan ook degelijk gevoelen. Want voor wat hoort wat. De Wachterbond met zijn duizenden leden beweert uitsluitend de echte liefde voor de school te bezitten; voor hare belangen te ijveren; haar financieel te steunen; haar een vijftien professor bezorgd te hebben; haar studenten toe te voeren; voor haar bestaan en bloei te strijden, het kost wat het kost. Maar dan willen deze broeders enusters ook, dat er niet hen gerekend wordt. Die curatoren zijn niet de echte verzorgers; dat de synode is maar slecht te vertrouwen; de kerken in het algemeen doen hun plicht niet; de school rust alleen op hunne (en op hare) schouders. Welnu, dan moet de school met hare professoren en studenten ook in hun weg wandelen en bovenal de verpe soonlijking zijn en blijven van het hun heilige beginsel: de opvoeding door de kerk voor de kerk. En bovenal, van de professoren, inzonderheid van den vijfde, die er toch maar door hen is gekomen, en van de studenten, van wie er velen worden gestuurd, verwachten zij, dat zij ook met woord en daad dat beginsel zullen propageeren.

Dit alles is heel natuurlijk. Wie zich daarvoor verwardt of daaraan ergert, kent den mensch niet. Het is in vele opzichten zelfs bijzaak. Maar het toont dan ook in welk een moeilijke parket de school is geraakt, en hoe uiterst penibel de toestand van hare professoren en studenten is. Het is heel wat zelfstandigheid en moed van eigen overtuiging voor noodig, om tusschen die tweeledige verzorgers, die officiële en officieuze curatoren, eerlijk te blijven en zijn eigen weg te gaan. Daarom zijn de Theol. Schoolalgen, waarop de officiële mannelijke en vrouwelijke curatoren samen komen en vrijuit spreken, (want zij weten wel wat zij willen) voor onze broeders wel uiterst moeilijk.

Wanneer men zich nu maar altijd vrij heeft weten te houden, en het recht van eigen mannelijke overtuiging heeft gehandhaafd.

Daar is nu op de laatste gehouden Synode nog wat bijgekomen. De kwestie van het doctoraat kwam te sprake. De Wachter en de officiële verzorgers der school eischen dat recht voor de school, juist omdat zij school der kerken is, en omdat aan de kerk het Woord Gods en dus ook de wetenschappelijke beoefening ervan, toevertrouwd is. Het zou dus een te kort doen zijn aan de kerk van Christus, wanneer men haar het recht ontzegde om door hare school het doctoraat in de Heilige Godgeleerdheid te verleenen, terwijl andere richtingen, welke uitgaan van den staat of van een verenging, wel het bevelen en uitoefenen. Deze verenging past volkomen bij het beginsel van de opvoeding voor de kerk. En de vrienden van de Wachter verwachten naar hun rotsvaste overtuiging, dat nu toch zeker de professoren der school, „honne professoren“, zich ook op dat standpunt zouden plaatsen.

Dat zij dit niet hebben gedaan, heeft velen teleurgesteld, en aanleiding gegeven tot een openlijke waarschuwing met name aan het adres van de professoren Hockstra, Bouwman en Honig, welke voor de tegenwoordige toestand uitermate kenmerkend is. Dat nu juist Prof. Hockstra, de vijfde Professor, „honne professor“, zoo voor den dag kwam, heeft velen een gevaar doen zien, waar de heer H. Bouwmeester in een ingezonden stuk de broederen op wijst.

Want het is onze lezers genoegzaam bekend, dat Prof. Hockstra in een met zorg bewerkte rede, dus niet in een zoo maar ex-improvisas gesproken woord, het recht tot het verleenen van het doctoraat heeft opgevoerd voor de school, niet als eigen inrichting der kerken, maar als zelfstandige wetenschappelijke inrichting, vrij dus ook tegenover de kerken, al mogen deze voor haar zorgen en over haar waken.

Heeft de hen dan nu toch een eendenjong uitgebroed?

Officieele Berichten.

De kerkeraad der Chr. Geref. gemeente te Hoboken, New Jersey, U. S. of America, verzoekt vriendelijk aan alle Gereformeerden in Nederland, die in of rondom New-York personen kennen van Gereformeerde belijdenissen, hunne adressen aan voornemen kerkeraad te zenden. Het adres is Dr. H. Dekker, 310 Hudson Street, Hoboken, New Jersey, U. S. A.

De Chr. Geref. Kerk van Hoboken is de eenige Geref. Kerk in de onmiddellijke nabijheid van New-York, waar in de Hollandsche taal gepredikt wordt.

Naamens den kerkeraad:

H. DEKKER, voorzitter.
G. K. SIVKLEMEIJER, scriba.

Buitenland.

Frankrijk. De toekomst van Frankrijk op geestelijk gebied.

In *Kwantite et Liberte* bespreekt Louis Lafon de toekomst van het Protestantisme in Frankrijk na den oorlog. Hij is er van overtuigd, dat het Frankrijk van morgen niet op het Frankrijk van gisteren zal gelijken. Er heeft een wedergeboorte in Frankrijk plaats. Maar het Protestantisme dat voor aan het front zooveel offers brengt, begrijpt echter het front den nieuwen tijd niet. Het had zich al tien jaar lang moeten toerusten tot een Reveil of wederopwekking van het Godsdienslijf leven, maar het heeft dit niet gedaan. Het Protestantisme is innerlijk verdeeld. De vooruit opgevatte meeningen lijft men handhaven. Dwaze twisten hebben het verzwakt. Het heeft zich van de kracht beroofd, een werkmester aan den bouw van het nationale geloof te zijn. Het oogt thans machteloosheid, die het met kwistige hand gezaaid had. De wedergeboorte des geloofs zal in Roomschen geest plaats hebben. Wij kunnen alleen maar arbeiden, dat het goede Katholicisme de overhand krijg over het slechte. Wij kunnen dit slechts tot stand brengen door voortdurend krachtig sympathie te betoonen, door onzen gezichtskring te verbreden, en door den Roomschen de hand aan te bieden.

Met Dr. Lafon gelooven wij, dat er in Frankrijk door den oorlog een ommekeer plaats heeft gegrepen. De regering heeft daardoor haar anti-clerikale politiek moeten laten varen; zelfs heeft zij aalmoezeniers voor leger en vloot aangesteld en de geestelijke orden, die uit Frankrijk door het radicale ongodsdienstige drijven verbannen waren, laten wederkeren. Het is gebleken, dat in tijden van nood de menschen geen behoefte hebben aan leiders, die het er op gezet hebben de lichten des hemels uit te dooven. In tijden van grooten nood komt de troosteloosheid van de vrijdenkerij aan het licht.

Hoe heerlijk zou het nu zijn, als de Protestanten in Frankrijk gevoelen, dat er nu een krachtige deur geopend is, om het zuivere Evangelie aan Frankrijk te brengen! Wij kunnen niet aannemen dat Dr. Louis Lafon uit naam van alle Protestanten en Gereformeerden in Frankrijk spreekt. De Gereformeerden die den Christus naar de Schriften belijden, zullen het althans niet toegeven, dat zij zich door dwaze twisten verzwakt hebben. Hun strijd ging immers over de vraag, of men met de modernen en liberalen, nadat de scheiding van Kerk en Staat een voldongen feit geworden was, Kerkelijke gemeenschap hebben zou of niet. De rechterzijde heeft daarop ontkennend geantwoord, en wij meenen dat dit op den duur tot behoud van het Protestantisme in Frankrijk zijn zal.

Een ding verblijdt ons in de uittaling van Dr. Lafon. Het is dat men aan de Roomsche gezinden de hand bieden wil. Tot hertoe hebben de Franche Protestanten steeds de hand gegeven aan de Franche radicalen, en zijn met hen door dik en dun gegaan.

Dit zal nu, naar wij hopen, anders worden.

Mocht er zoodanige herleving in de Protestantische Kerken plaats hebben, dat zij het zout mogen zijn, dat in het thans zoo atheïstische Frankrijk bederfwerend werkt.

GEMENGD NIEUWS.

Een brief aan een modernen predikant. In het blad *Auf der Warte* van 20 Dec. 11, staat een brief aan den predikant Graue te Berlin, waaraan wij het volgende ontleenen:

Just lees ik hier bij het Argonnenwoud uw „Gemaansch Christendom als curriculum van het Christendom van den Bijbel“. Ik zou gaarne willen dat hij hier in de loopgraven kwam; lijf, strijd met ons mede, weken, maandenlang, kom eens in een hagelbus van kogels, en doe eens mede aan een stormaanval. Dan zult gij God danken dat er een weg tot Hem is door Jesus Christus en dat daardoor vollen vrede in het hart nederdaalt, en deze weg niet boete, vergerving der zonden, eeuwig leven. De Schrift noemt dit bekeering. Als wij niet honderden en nog eens honderden van zulke mannen, van officier af tot gewoon soldaat toe, hier en in het Oosten hadden, die in de voorste rijen staan, die tot God bekeerd, elken morgen uit het Woord Gods nieuwe kracht putten en daardoor de stille voorbeelden zijn voor de compagnij en colones; mannen die den dood niet vrezen, omdat hij voert tot het eeuwige leven; die niet alleen heldhaftige mannen zijn, die er moedig op los gaan, maar, wat bijna nog meer beteekent, die in de grauwe maandenlange eenzigheid weten vol te houden en hunne kameraden aanuren, terwijl van de overzijde bij de vijanden voortdurend geheele infanterie-afdeelingen, die uitgeput en vermoed zijn, zich overgeven, het stond niet zoo goed met Duitslands wach. Mijn hart bloedt over datgene wat gij uitsaait. Het klinkt verheven, maar in de vreeselijke stormen des levens laat deze Theologie ons in den steek. God moge ons allen een wijs, waarlijk voor Hem geopend hart geven. Een niet meer jong officier v. Hippel.

Toevorij. Een correspondent van *The Times* schreef een brief uit Nigeria, waaruit blijkt hoe

vreeslijk de invloed is dien de twijfel onder de negerstammen van West-Afrika uitoefent. Niet alleen dat mannen en vrouwen bewezen geestelijke krachten te kunnen aanwenden tot schade van hunne volksgenooten, maar het volk geloofst zeer gemakkelijk, dat er zulke boose machten zijn en dat deze door menselijke kracht in werking kunnen gesteld worden. In het beschadigd Europa waren er velen, die tot voor weinige maanden met min-achting spraken over de Bijbelsche leer omtrent den duivel en de boere geesten. Maar nu moeten zij door de gebeurtenissen der laatste maanden wel toestemmen, dat menschen zich in zonden wikkelen die lager zijn dan hun „beter ik“, waaruit zij kunnen afleiden, dat er een Overste is van de geestelijke boosheden in de lucht, de geest die volgens de Christelijke leer, nu „werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid“.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DE SPEELMAN.

XXXIV.

OP HET KIDDEB.

Het Kerstfeest was dinnal voor de verschillende bewoners van Jadies geheel anders dan zeker de meesten zich hadden voorgesteld.

Van het groote feest, dat vooral Meyrouw zoo verlangend had te gemoet gezien, kwam natuurlijk niets. Alle toebereidselen waren onnut geweest. In der haast had men vele reeds genoodigden moeten afschrijven, wat in dien tijd niet vrij was meer moeite ging dan thans. Ook de jachtpartijen waren gestaakt. Want mijnheer Verspronck, hoe groot minnaar ook van het jachtvermaak, dat zeer verkeerd voor een edel vermaak gold, had er thans geen lust toe, nu zijn eenig kind ernstig ziek lag.

Dat toch was het geval, al weten we gelijk ik reeds vroeger zei, niet recht wat de kleine Louise scheelde. Zeker is dat ook ten slotte het verstand van den dokter er stil bij stond, wij alle drankjes en pillen niet helpen wilden. Een tweede geneesheer werd er toen bijgehaald, doch ook deze was niet gelukkiger. Ten slotte wist mijnheer Verspronck een hoogleraar in de geneeskunde aan de Utrechtsche hoogeschool, voor veel geld te bewegen op Jadies te komen en naar Louise te zien. De uitslag was, dat volgens den hooggeleerden heer de beide geneesmeesters zeer goed hadden gewerkt, en ook dat menschelijkerwijs het leven van de jonge zieke geen gevaar liep. Maar, zoo voegde hij er bij, de ziekte kan heel lang duren, en de vraag is zelfs of er ooit weer volkomen beterschap komt. We moeten afwachten.

Dat was een droeve boodschap voor de ouders, die nu eerst reest begonnen te gevoelen, hoeveel zij zouden missen als Louise hun eens werd ontnomen. Vroeger hadden zij, toen alles goed ging, daaraan minder gedacht, maar meer voor hun eigen genoegen geleefd, gelijk dat trouwens in de groote wereld hier dagen meer voorkomt. Doch thans bespeurden zij, reeds nu Louise ziek was en ziek bleef, hoe alles anders was dan vroeger. Haar vlugge voetjes trippelden niet meer door het huis, men hoorde niet meer haar vroolijk lachen in de gangen. De leerkanar stond nu ledig en verlaten. De gouvernante had een lange vacantie gekregen. Louise's bloemen binnenshuis en daar buiten moesten nu door anderen dan zij zelf verzorgd worden.

„Middags aan tafel was het stil, nu het vroolijk gesnap der kleine niet meer gehoord werd.“ Was dikwijls alsof den aanzittenden de maaltijd niet smaken won. Eenzelfde gedruktheid heerschte in het gehele huis. Want allen hadden Louise lief, en misten haar telkens. Daarbij kwamen de herhaalde boodschappen van vrienden en bekenden, die naar de kleine zieke lieten vragen, alsmede de vroeger ongewoon bezoeken der geneesheeren, wat alles te samen ook niet vroolijk stemde. Bezoeken van vrienden mocht de zieke maar heel weinig ontvangen.

Aan goede verzorging en hartelijke belangstelling ontbrak het overigens de kleine niet. Zij was steeds de hoop en trots harer ouders geweest, en had in alles verlegen wat zij wenschte. Verstandig was dit zeker niet. Want licht had zij een verwend, bedorven kind kunnen worden, ontevreden en eigenzinnig. Dat zij het niet geworden was, dankte Louise onwettelijk meer aan de bewaardende zorg des Heeren, dan aan de wijsheid harer ouders.

Deze deden thans al wat zij konden om hun dochtertje in dezen moeilijken tijd de dagen aangenaam te maken. Dikwijls zat Mama urenlang aan haar bed, en praatte over allerlei en gaf alle hoop op spoedige beterschap, tot de kleine meestal in eene onrustige slaap viel. Aan moeie kleeren dacht de dame thans niet. Papa van zijn kant had geen lust meer in jagen of vissen en ging slechts nu en dan eens zien wat de werkliden op het buitengoed al zoo uitvoerden. Hij zat liever bij zijn dochtertje, en trachtte haar op te vroolijken met het vooruitzicht van beter worden, van uitgaan en van allerlei genoegen, dat Louise dan wachte. Maar niet altijd bracht hij het zoover als hij wenschte. Er was niet steeds iets om over te spreken. Intusschen scheen het nu en dan alsof Louise niet recht luisterde, als dwaalden haar gedachten af, en waren ver weg bij iets anders waar noch Mama noch Papa over sprak.

Op raad van den dokter werd beproefd Louise met voorlezen de lange uren te korten. Doch dit stuitte al spoedig op een, trouwens te voorzien bestuur, dat zeker in onzen tijd niet zou voorkomen, namelijk gebrek aan een geschikt boek! Mijnheer had na zijn jongen tijd niet veel meer in boeken gestudeerd. Wel was er op Jadies ook een kamer, die de bibliotheek heette, en waar enkele malen in het jaar de meiden kwamen om te stoffen, en overigens niemand. Maar in de paar kasten die deze kamer bevatte, stonden louter groote boeken, gebonden in perkament of in leder, die de baron van zijn vader had geërfd doch wellicht nooit ingelezen. Maar dat was zeker niet de meest geschikte leesstof voor een jong en ziek kind.

Mama verloor nooit te veel tijd aan lezen, of liever ze deed het maar zelden en alleen als het strikt noodzakelijk was. Daarbij waren de enkele boeken, die ze uit haar jeugd nog bezat, alle in het Fransch geschreven, en nog veel te moeilijk om door Louise, die nog slechts kort Fransch las, te worden begrepen. Daargelaten nog dat het meestal vertelsels waren uit het leven van de heiligen der Roomsche kerk, tot welke Meyrouw, gelijk we weten, behoord had. Maar met deze fabelen, zoals het meest waren, Louise het hoofd te vullen, vonden de ouders te recht niet gewenscht. Overigens had men op het kasteel een aantal kerkboeken, Bijbels en dergelijke schrifturen, die veelal bij de huiselijke godsdiensvoering dienst deden, doch voorts winstige lezers vonden. Ook scheen geen der ouders lust te hebben hun kind iets uit die boeken voor te lezen. Louise, zoo meenden zij, zou het toch niet begrijpen; het was te hoog. Bovendien, zoo sprak Mama, het kind zou er nog